

Світлана Анатоліївна ЧЕРНЕЦЬКА

старший викладач,
кафедра менеджменту,
Севастопольський філіал Саратовського державного соціально-економічного університету
вул. Вакуленчука, 29, корпус 4., м. Севастополь, 099053, АР Крим, Україна,
Телефон: +380692590067

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ САНАТОРНО-КУРОРТНОГО КОМПЛЕКСУ

Чернецька, С. А. Оцінка ефективності діяльності підприємств санаторно-курортного комплексу [Текст] / Світлана Анатоліївна Чернецька // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2013. – Том 14. – № 3. – С. 225-230. – ISSN 1993-0259.

Анотація

Здійснено оцінку ефективності діяльності підприємств санаторно-курортного комплексу, наголошено на основних діях як керівництва підприємств, так і регіональних органів влади, необхідних для її підвищення в індустрії гостинності в Україні. На підставі даних бухгалтерської звітності та наданих керівництвом підприємства проведено аналіз фінансово-господарської діяльності Державного підприємства Міністерства оборони України «Сакський центральний військовий клінічний санаторій ім. М. І. Пирогова». Отримані результати аналізу фінансово-господарської діяльності санаторію дали змогу зробити висновок про вдалу організацію менеджменту у закладі.

Ключові слова: підприємство індустрії гостинності; аналіз фінансово-господарської діяльності; державне підприємство; Міністерство оборони України; ефективність фінансово-господарської діяльності; фінансова звітність; коефіцієнт.

Светлана Анатольевна ЧЕРНЕЦКАЯ

ОЦЕНКА ЭФЕКТИВНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ САНАТОРНО-КУРОРТНОГО КОМПЛЕКСА

Аннотация

Осуществлена оценка эффективности деятельности предприятий санаторно-курортного комплекса, отмечены основные действия как руководства предприятий, так и региональных органов власти, необходимые для повышения эффективности деятельности предприятий индустрии гостеприимства в Украине. На основании данных бухгалтерской отчетности, а также информации, предоставленной руководством, проведен анализ финансово-хозяйственной деятельности Государственного предприятия Министерства обороны Украины «Сакский центральный военный клинический санаторий имени М. И. Пирогова». Полученные результаты дали возможность сделать вывод об удачной организации менеджмента на предприятии.

Ключевые слова: предприятие индустрии гостеприимства; анализ финансово-хозяйственной деятельности; государственное предприятие; Министерство обороны Украины; эффективность финансово-хозяйственной деятельности; финансовая отчетность; коэффициент.

EFFICIENCY EVALUATION OF ACTIVITY OF SANATORIUM-RESORT COMPLEX COMPANIES

Abstract

Spa complex enterprises effectiveness evaluation is studied. The major points of enterprise management and regional authorities are marked to improve the effectiveness of hospitality industry in Ukraine. Based on the financial statements provided by enterprise management it has been conducted the analysis of financial and economic activities of State Enterprise of the Defense Ministry of Ukraine «Saky Central Military Clinical Sanatorium named after M. I. Pyrogov». For more detailed and thorough economic processes study in the enterprise, as well as for the correct evaluation of the processes mentioned in the course study, except for the accounting data it has been used additional information provided by the company management. The results of financial and economic activities analysis give the opportunity to conclude the successful management organization at the enterprise.

Keywords: *enterprise hospitality industry; analysis of financial and economic activity; state enterprise; the Ministry of Defence; the effectiveness of the financial and economic activities; financial statements; ratio.*

JEL classification: H82

На сьогодні туризм посідає важливе місце в житті будь-якої країни і Україна не є винятком. Надходження до бюджету нашої країни від туристичної діяльності зростають щороку. Однак для збереження цієї позитивної тенденції необхідно звернути значну увагу насамперед на якість туристичних послуг, які надаються підприємствами індустрії гостинності в Україні та ефективності їх діяльності. Оскільки підприємства санаторно-курортного комплексу є складовою частиною індустрії гостинності та, завдяки унікальним властивостям української природи, можуть значною мірою впливати на збереження вже наявних та залучення нових туристів, то аналіз ефективності їх діяльності є дуже важливим напрямком державного регулювання туристичної галузі.

У часи Радянського Союзу, тобто в епоху адміністративного регулювання економічних відносин, керівники підприємств санаторно-курортного комплексу не замислювались над ефективністю їх діяльності. Заповнюваність державних здравниць вирішувалось профспілками, які розподіляли путівки між працівниками підприємств країни. Заповнення санаторію не впливало на його економічний стан. У нових економічних умовах підприємствам санаторно-курортного сектору економіки довелося працювати по-новому. Не всі з них змогли адаптуватись до нових вимог. Нездатність керівників цих підприємств орієнтуватись у сучасних реаліях життя призвела їх до банкрутства. Ті ж, які почали орієнтуватись насамперед на кінцевого споживача їх послуг, тобто рекреанта, і сьогодні вдало функціонують.

Однак, слід зазначити, що якість послуг у підприємствах вітчизняного санаторно-курортного комплексу не завжди відповідає європейським стандартам. А тому потенційні відпочивальники, які могли б витратити кошти в Україні, почали віддавати перевагу курортам Туреччини та Єгипту через їх відносну дешевість та відповідність якості відпочинку на цих курортах цивілізованим стандартам. Унаслідок цього грошові кошти почали відволікатись з країни, що негативно позначилося на національній економіці. Політичні заворушення, які відбулись на території Туреччини та Єгипту, позитивно вплинули на відвідуваність курортів Криму, про що свідчить рекордна кількість відпочивальників цього регіону влітку 2013 року. Але, якщо не зміниться якість послуг, то це буде лише тимчасовим явищем, і багато з тих, хто цього року приїхав у Крим, більше не повернуться. Без перебільшення унікальні властивості природних ресурсів Криму і решти регіонів України можуть стати тим фактором, який буде знову й знову повертати рекреантів до України. Але, як зазначалось вище, якість санаторно-курортних послуг має підвищуватись. Оцінка ефективності діяльності підприємств санаторно-курортного комплексу здійснюється саме для того, щоб вчасно виявляти негативні тенденції на підприємстві, вчасно на них реагувати, а також, враховуючи побажання клієнтів, втілювати їх у життя.

У статті піднімається питання оцінки ефективності діяльності підприємств санаторно-курортного комплексу та наведено результати аналізу фінансово-господарської діяльності Державного підприємства Міністерства оборони

України «Сакський центральний військовий клінічний санаторій імені М. І. Пирогова» (далі – ДПМОУ «Сакський центральний військовий клінічний санаторій ім. М. І. Пирогова», Підприємство).

Питання аналізу ефективності фінансово-господарської діяльності підприємств санаторно-курортного напрямку знаходимо у працях М. Д. Білик [2], І. О. Бланка [3], І. Я. Каца [7], Г. В. Савицької [8] та ін. Але оцінці фінансової ефективності рекреаційних підприємств присвячена незначна кількість робіт І. Т. Балабанова [1], М. М. Вороновицького [4], М. В. Грідчиної [5], І. А. Федорова [9].

Не применшуючи значення зазначених вище робіт, хочемо зауважити, що питання ефективності фінансово-господарської діяльності санаторно-курортних підприємств все ще залишається не дослідженим достатньою мірою. Існує безліч різних специфічних аспектів, які впливають на розвиток здравниць, а тому і оцінка ефективності їх діяльності повинна бути орієнтована на специфіку функціонування того чи іншого підприємства. Так, наприклад, санаторії, які знаходяться у сфері управління Міністерства оборони України, не розглядалися взагалі. А санаторії, туристичні бази та профілакторії цього відомства і досі відіграють значну роль на ринку курортних послуг всієї країни. Саме тому оцінка ефективності діяльності санаторно-курортних підприємств, які знаходяться в сфері управління Міністерства оборони України, є дуже актуальною та перспективною на сьогодні.

У сучасній фаховій літературі є багато визначень поняття «ефективність». У нашому випадку – це здатність підприємства досягати основних цілей його діяльності. Звісно, що головною метою функціонування будь-якого підприємства є отримання прибутку і підприємства санаторно-курортного комплексу не є винятком. Усі інші цілі будуть досягатися лише після досягнення основної. Здатність підприємства отримувати прибуток значною мірою впливає на рішення потенційних інвесторів, які будуть або не будуть вкладати гроші в різноманітні проекти. Саме від отриманого прибутку залежить, чи зможе заклад на гідному рівні конкурувати на ринку оздоровчих послуг та надалі підвищувати якість послуг, які воно надає. Для визначення ступеня цієї здатності досягати головної цілі і проводиться оцінка ефективності його діяльності. Вона може проводитись для власника підприємства, вищого керівництва або для потенційних інвесторів. І саме повний та обґрунтований аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства впливає на його подальшу долю.

Основним джерелом інформації для аналізу та оцінки фінансово-господарської діяльності є фінансова звітність. Послідовно, крок за кроком

проводиться аналіз кожної статті балансу, звіту про фінансові результати та звіту про власний капітал.

Для визначення майнового стану підприємства необхідно провести аналіз активу балансу. Визначається абсолютне та відносне зростання кожного виду активів – розраховуються коефіцієнти зростання основних засобів ($K_{o.з.}$), коефіцієнт незавершеного будівництва ($K_{н.б.}$), коефіцієнт запасів ($K_з$), коефіцієнт вартості активів ($K_{в.а.}$). Аналізом звітності ДПМОУ «Сакський центральний військовий клінічний санаторій ім. М. І. Пирогова» встановлено, що за перше півріччя 2013 року $K_{o.з.}=1,07$, $K_{н.б.}=0,47$, $K_з=1,45$, $K_{в.а.}=1,12$. Зазначені коефіцієнти загалом характеризують позитивні тенденції на підприємстві. Те, що $K_з$ перевищував одиницю, пояснюється сезонним характером діяльності. Слід також зазначити, що Підприємство має так звану «важку» структуру активів. Питома вага необоротних активів у їх структурі за перше півріччя 2013 року становить 84,05%, однак порівняно з аналогічним періодом 2012 року спостерігається її незначне, але зменшення. Насправді, «важка» структура активів є нормальною для підприємств санаторно-курортного комплексу і обумовлена специфікою оздоровчих закладів (значна вартість фондів санаторіїв, коштовне медичне обладнання тощо).

Наступний крок – аналіз дебіторської заборгованості. При цьому проводиться аналіз змін у структурі заборгованості. Зазначимо, що зростання дебіторської заборгованості – це здебільшого негативне явище. Однак у випадку з ДПМОУ «Сакський центральний військовий клінічний санаторій ім. М. І. Пирогова» зростання дебіторської заборгованості на 45% було зумовлено зростанням поточної заборгованості внаслідок розширення ринків збуту.

Далі – аналіз структури та динаміки власного капіталу ($K_{в.к.}$). Цей аналіз висвітлює внутрішні резерви, які є у підприємства. Так за перше півріччя 2013 року $K_{в.к.}$ для ДПМОУ «Сакський центральний військовий клінічний санаторій ім. М. І. Пирогова» склав 1,17, що обумовлюється отриманим чистим прибутком, і, як наслідок, зростанням нерозподіленого прибутку в структурі власного капіталу.

Аналіз структури та динаміки зобов'язань ($K_{к.з.}$) показує, які зміни відбулися в структурі кредиторської заборгованості. При значному її зростанні та у разі, якщо $K_{к.з.} > K_{в.а.}$, робиться поглиблений аналіз причин утворення кредиторської заборгованості. У нашому ж випадку $K_{ва}=1,12$, а $K_{к.з.}=0,56$, що свідчить про високу платоспроможність ДПМОУ «Сакський центральний військовий клінічний санаторій ім. М. І. Пирогова». Незначне зростання поточної заборгованості порівняно з аналогічним періодом попереднього року було обумовлено внесенням

передоплати відпочивальниками за послуги, які будуть надані в процесі лікування.

Проведемо аналіз дохідності активів. Коефіцієнт дохідності активів ($K_{д.а}$) показує частку сукупного доходу в одній гривні вартості активів. Зростання коефіцієнту при незмінній вартості активів або при його зростанні свідчить про зростання ефективності використання активів підприємства. Саме це і спостерігалось на ДПМОУ «Сакський центральний військовий клінічний санаторій ім. М. І. Пирогова» в першому півріччі 2013 року. Так $K_{д.а}$ склав 1,05, що свідчить про позитивні тенденції діяльності підприємства

У ході оцінки ефективності також проводиться аналіз ефективності різних видів діяльності підприємства. Визначається вплив кожного з них на загальний результат. Цей аналіз дає змогу зрозуміти потенційним інвесторам, які напрямки діяльності підприємства є пріоритетними, а які незначними. Також, під час аналізу визначаються види діяльності, які можуть бути розвинуті в майбутньому. Для ДПМОУ «Сакський центральний військовий клінічний санаторій ім. М. І. Пирогова» в першому півріччі 2013 року основним видом діяльності було і залишається надання послуг з лікування хворих із захворюваннями опорно-рухового апарату. Унікальні властивості природних ресурсів даються хороші результати, тому цей вид діяльності ще довго буде профілюючим на Підприємстві. Дохід від операційної діяльності за перше півріччя 2013 року склав 99,5% від сукупного доходу.

Для розуміння причин дохідності або збитковості проводиться факторний аналіз валового прибутку, який показує, у зв'язку з чим зріс або знизився валовий прибуток (зменшення собівартості чи зростання сукупного доходу). У першому півріччі 2013 року зростання валового прибутку ДПМОУ «Сакський центральний військовий клінічний санаторій ім. М. І. Пирогова» було зумовлено зростанням чистого доходу на 345,8 тис. грн.

Остаточна оцінка ефективності діяльності та використання активів проводиться за сукупністю коефіцієнтів, які характеризують прибутковість активів підприємства, його майновий стан, платоспроможність та ліквідність.

Зазначеними коефіцієнтами є: коефіцієнт рентабельності активів $K_{р.а}$ (показує розмір чистого прибутку на одну гривню активів та характеризує ефективність використання активів), коефіцієнт рентабельності сукупного капіталу $K_{рск}$ (ступінь рентабельності активів підприємства, яку забезпечує прибуток від основної виробничої діяльності підприємства), коефіцієнт рентабельності власного капіталу $K_{рвк}$ (показує частку чистого прибутку у власному капіталі), коефіцієнт рентабельності діяльності $K_{рд}$ (показує наявність можливостей підприємства до відтворення та розширення виробництва і

характеризує прибутковість діяльності підприємства), коефіцієнт оборотності активів $K_{оа}$ (характеризує ефективність використання підприємством наявних ресурсів (незалежно від джерел їх залучення) та показує, наскільки зміни у наявних активах пов'язані зі змінами доходу (виручки) від реалізації.), коефіцієнт фінансової стійкості $K_{ф.с}$ (характеризує співвідношення власних та позикових коштів, а отже ж фінансову незалежність підприємства), коефіцієнт покриття $K_{п}$ (визначає співвідношення усіх поточних активів до поточних зобов'язань і характеризує достатність оборотних засобів для погашення боргів підприємством протягом року), коефіцієнт загальної ліквідності $K_{з.л}$ (відображає, скільки одиниць оборотних засобів припадає на одиницю довгострокових та поточних зобов'язань), коефіцієнт абсолютної ліквідності $K_{аб.л.}$ (характеризує можливість підприємства ліквідувати поточну заборгованість грошима, які є у нього в розпорядженні на дату проведення аналізу), коефіцієнт заборгованості $K_{з}$ (відображає залежність або незалежність підприємства від залученого капіталу), коефіцієнт концентрації залученого капіталу $K_{кзк}$ (визначає питому вагу залученого капіталу в загальній структурі капіталу).

Розрахунок зазначених вище коефіцієнтів ДПМОУ «Сакський центральний військовий клінічний санаторій ім. М. І. Пирогова» за перше півріччя 2013 року показав, що всі вони знаходяться на оптимальному рівні. Так $K_{ра}$ збільшився з 0,1317 до 0,2, що свідчить про підвищення ефективності використання активів Підприємства. $K_{рск}$ ДПМОУ «Сакський центральний військовий клінічний санаторій ім. М. І. Пирогова» знаходився в оптимальному діапазоні (0,12-0,18) дорівнював 0,14. $K_{оа}$ має незмінно низьке значення 0,78, що зумовлено «важкою» структурою активів Підприємства. $K_{фс}$ ДПМОУ «Сакський центральний військовий клінічний санаторій ім. М. І. Пирогова» за перше півріччя 2013 року склав 26,7 та показав достатню фінансову незалежність Підприємства від залучених коштів. Аналіз коефіцієнтів ліквідності показав, що заклад без зайвих зусиль зможе ліквідувати свою поточну заборгованість.

Аналіз фінансово-господарської діяльності ДПМОУ «Сакський центральний військовий клінічний санаторій ім. М. І. Пирогова» показав незмінно високий ступінь ефективності його діяльності, а, отже і вдалу модель управління. Усі коефіцієнти, які характеризують ефективність діяльності Підприємства, знаходяться в оптимальних діапазонах або значно перевищують оптимальні. Так коефіцієнти, які характеризують фінансову незалежність, значно перевищують оптимальні значення. Проведений аналіз ДПМОУ «Сакський центральний військовий клінічний санаторій ім. М. І. Пирогова» підтверджує те, що модель управління, обрана на Підприємстві,

забезпечує підвищення ефективності діяльності та може бути застосована в інших підприємствах галузі як приклад. І все це навіть за умови дуже частоті зміни його керівництва. Позитивні тенденції на Підприємстві пояснюються тим, що останнє поставило перед собою та по можливості досягає наступних цілей:

- підвищення якості послуг, які надаються рекреантам;
- розширення спектру супутніх з оздоровчими послуг (розважальні тощо);
- розвиток реклами Підприємства не тільки в Україні, а й за кордоном;
- мінімізація непостійних витрат і т. д.

Однак не всі проблемні питання підвищення ефективності діяльності підприємств санаторно-курортного комплексу вирішуються їх керівництвом. Є коло питань, яке повинно владнатися на регіональному рівні. А саме:

- розробка державних та регіональних програм розвитку туристичної індустрії, частиною якої є підприємства санаторно-курортного комплексу;
- зменшення впливу політичної ситуації в країні на повсякденну діяльність підприємств галузі;
- запровадження відповідальності органів місцевого самоврядування або органу

управління майном за несанкціоноване втручання в діяльність підприємств галузі тощо.

Як видно з матеріалу, викладеного в статті, оцінка ефективності діяльності – це неперервний процес, який повинен проводитись на будь-якому підприємстві, а особливо на державних. Проведений аналіз виявить як позитивні, так і негативні процеси, які відбуваються на підприємстві. Проведена оцінка ефективності фінансово-господарської діяльності може допомогти власникам вчасно зреагувати на зміну умов та запобігти банкрутству підприємства. Як варіант, для організації безперервного аналізу в приватних підприємствах, за аналогією з державними органами влади, можуть бути створені підрозділи внутрішнього аудиту, які б проводили постійний аналіз фінансово-господарської діяльності цих підприємств та виявляли ризикові сфери їх функціонування. Оцінка фінансово-господарської діяльності ДПМОУ «Сакський центральний військовий клінічний санаторій ім. М. І. Пирогова» показала високий рівень ефективності управління підприємством, що ще раз підтвердило правильність вибору моделі управління на підприємстві.

Список літератури

1. Балабанов, И. Т. Новые организационные формы туристических предприятий в условиях рыночной экономики [Текст] / И. Т. Балабанов, В. Г. Богданов – М. : ЦРИБ «Турист», 1991 – 156 с.
2. Білик, М. Д. Управління фінансами державних підприємств [Текст] / М. Д. Білик – К. : Знання, 1999. – 312 с.
3. Бланк, И. А. Основы финансового менеджмента [Текст] / И. А. Бланк. Т. 1. – К. : Ника-центр, 1999. – 592 с.
4. Вороновицкий, М. М. Экономико-математическая формулировка задач планирования формирования отдыха и развития его материальной базы [Текст] / М. М. Вороновицкий // Социально-географические проблемы повышения эффективности туристско-экскурсионного обслуживания. – Минск: Изд-во БГУ, 1978.
5. Гридчина, М. В. Новые методы управления санаторно-курортным предприятием: организация системы управленческого учета [Текст] / М. В. Гридчина, В. А. Калитюк К. : Общество – Знание Украины, 1996, – 18 с.
6. Ємельянов, В. Методичні підходи до аналізу ефективності фінансово-господарської діяльності підприємств, у статутних фондах яких є державна частка [Текст] / В. Ємельянов // Український інвестиційний журнал WELCOME. – 1999. – № 6–7. – С. 50–52.
7. Кац, И. Я. Экономическая эффективность деятельности предприятий (анализ и оценка) [Текст] / И. Я. Кац – М. : Финансы и статистика, 1987. – 192 с.
8. Савицкая, Г. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия [Текст] / Г. В. Савицкая. – М. : Инфра-М, 2005. – 423 с.
9. Федоров, И. А. Оценка эффективности финансово-хозяйственной деятельности предприятий санаторно-курортного комплекса [Текст] : дис. / И. А. Федоров. – Сумы : [Б. В.], 2001. – 198 с.

References

1. Balabanov, I. T., Bogdanov, V.G. (1991). New organizational forms of tourist enterprises in the conditions of market economy. Moscow : Tourist.
2. Bilik, M. D. (1999). Financial management of state enterprises. Kyiv : Knowledge.
3. Blank, I. A. (1999). Bases of financial management. Kyiv: Nika-center.
4. Voronovickiy, M. M. (1978). Economic-mathematical formulation of tasks of planning of forming of rest and development of his material base. Socially-geographical problems of increase of efficiency of tourist-excursion service. Minsk: Publishing house BSU.

-
5. Gridchina, M. V. & Kalityuk, V. A. (1996). *New methods of management by a sanatorium-resort enterprise: organization of the system of administrative account*. Kyiv : Knowledge of Ukraine.
 6. Emeljanov, V. (1999). *Methodical going near the analysis of efficiency of financially-economic activity of enterprises in charter fund of that there is state part*. WELCOME, 6-7, 50-52.
 7. Кас, І. І. (1987). *Economic efficiency of activity of enterprises (analysis and estimation)*. Moskow : Finances and statistics.
 8. Savickaja, G. V. (2005). *Economic of enterprise analysis*. Moskow: Infra-M.
 9. Fedorov, I. A. (2001). *Estimation of efficiency of financially-economic activity of enterprises of sanatorium-resort complex*. Sumy.

Стаття надійшла до редакції 10.09.2013 р.